

Dr. Csiky János

(f. *Baté Szilveszter gyűjtése - CSML Hmvhelyi Fióklevéltár*)

Jó néhány éve már, hogy napi rendszerességgel jegyzeteltem a levéltárban. Felfigyeltem egy, a közügyek iránt különös figyelmet tanúsító körorvosra dr. Csiky János személyében, aki számomra feltűnően intelligens embernek mutatkozott. Elhatároztam akkor, hogy utánanézek s tanulmányt írok róla, erre azonban abban az időben nem került sor. Sokkal később derült rá fény - legalábbis előttem -, hogy Csiky doktor azonos Hartung egyik regényhőisével a *Piroskából*, s akit az író eredeti nevének szerepeltet művében. A regénybeli Ilonka néni pedig dr. Csiky Jánosné Hegedűs Irén, aki testvére volt Hegedűs Lórántnak, a Bethlen-kormány pénzügyminiszterének.

1921-ben a MANSZ (Magyar Aszszonyok Nemzeti Szövetsége) hirdette meg a diákcsera-akciót. A thüringiai német egyetemi hallgatót Csikyék hívták meg és náluk is lakott.

Németországban az első világháború után ínséges idők jártak. Így ír erről Hartung a regényben: „Azután újra az éhezés éveit jöttek. Akkor fedeztük fel a »tologatók kolbászt«. Egy vékony szelet kolbászt egy darab száraz kenyérré tettünk, s a fogunkkal tologattuk előre, hogy míg a kenyér tart, az utolsó falatig érezzük orrunkban a szagát.[...] Vásárhely-kutason, kinn a kertben a szőlőtőkék roskadoztak a gyümölcsötől, és annyit ehettem, amennyit csak akartam. Az udvarban volt egy szalonnás kamra és az ott lévő szalonna igazi szalonnaízű volt. Ezekben a hetekben úgy éltem, mint egy szalonnareklám. Köszönöm, magyarok istene.”

A fiatal egyetemista gyorsan beil-

Hugo Hartung regényhőse Dr. Csiky János életútja

1986 őszén indult el útjára és hat éven át közlekedett Székkutas és Vásárhely között az úgynevezett Piroska nosztalgiavonaton. Nyugatnémet turisták zarándokoltak el akkor vidékünkre, hogy Hugo Hartung *Piroska* című regénye főhőisének emlékét felidézve bejárják a pusztát, a pusztai orvoslakot, a vasútállomást és környékét, ahol Piroska élt, s ahol Hartung annak idején naponta megfordult.

Hartung cserediákként egy nyarat töltött el Hódmezővásárhely-Kutaspusztán, ahol az állomásfőnök leánya, Piroska és a fiatal egyetemista között romantikus, tiszta szerelem szövődött. Ennek emléke Hartungot idős koráig elkísérte, belőle kétrészes regényt írt, amely bestsellerré vált, s amelyet meg is filmesítettek. Liselotte Pulver világhírű filmszínésznő játszotta a főszerepet, s a film nagy sikert aratott a nézőközönség körében.

leszkedett új környezetébe, és később is jó véleményt formált a magyarokról. A regény leendő olvasóinak dr. Sipka Sándor mutatta be Hartungot 1957 júliusában a Csongrád Megyei Hírlap hasábjain: „Ennek a fiatal vendégnek az arca nem húzódik gúnyos mosolyra annak az egyszerűségnek a láttán, ami ebben a falusi környezetben körülveszi. Van szeme az egyszerűségben rejlő szépségek felfedezésére, van belső hallása az emberi viszonylatok finom árnyalatainak felfogására, általában az emberség megbecsülésére.” A regényt dr. Sipka Sándorné Serfőző Rózsa fordította.

Csiky doktor és felesége mindent megtettek azért, hogy a vékonyka és alultáplált András, merthogy ez volt a választott magyar neve, fizikailag megerősödjék. Szórakoztatásáról is gondoskodtak. Piroskáékkal beutaztak Vásárhelyre a Kaszinóba egy kis táncmulatság kedvéért, ahol megláthatta a német fiatalember, hogy milyen is az igazi magyar virtus. Máskor lakodalomban voltak hivatalosak a kutasi szélmalom melletti tanyába. Ott főzték szabad tűzön, bográcsban a jó marhapaprikást. Egyszer meg kirándultak Orosházára Csikyné szüleihez. András elbűvölte Hegedűs István egyetemi tanár – a doktorné édesapja, aki házat bérelt a kisvárosban – páratlan ókori műveltsége. Elutazása előtt pedig Csikyéknél fosztották a kukoricát. A fosztóka hangulata új élményt nyújtott András számára.

Hartung megszerette és becsülte Csiky Jánost, így vall erről a regényben: „Csodálatos volt János bácsival inni és társalogni. Mesélt a gyönyörű, gazdag, nagy Magyarországról, s azt mondta, hogy amit én most látok, csak szegény, nyomorúságos mása az igazinak. Beszélt a Csikyék Erdélyben maradt birtokairól.[...] Mi maradt mindebből? Egy szegény kis falusi doktor, aki körorvosi

fizetéséből épphogy a cigarettapapírt meg tudja venni. De nem számít: élünk! És ott van Magyarország.” Ebben van természetesen egy adag túlzás, de tény, hogy ekkor zajlott a korona inflációja.

De nézzünk körül, hogy milyen adatokat találunk Csiky János munkásságáról. Az állaspályázat melléklete egy saját kezűleg írt önéletrajz, amely nagyon értékes számunkra, bár inkább a szakmai életút ismertetésére szorítkozik.

Dr. Csiky János 1910 júliusában folyamodott a tanácson keresztül a polgármesterhez, megpályáztatva a kutasi külterületi orvosi állást, amelyet meg is kapott.

1874-ben Erdélyben, Csik megyében született, iskolái egy részét is ott végezte. Három nyelven beszélt: franciául, németül és románul. Családja 1760-ban Mária Teréziától kapta a nemességet. A családfát szemlélve azt látjuk, hogy a 19. században a családtagok szinte kivétel nélkül a közszolgálatot választották. Ketten pedig az orvosi hivatást tűzték ki életcélul. Ez arra utal, hogy a családnak meglehetősen kevés lehetett a birtoka, a férfiaknak kenyérkereső foglalkozás után kellett nézniük. Csiky János apja például táblabíró volt. Közeli rokonaként tisztelhetjük a neves író, Csiky Gergelyt is, mindketten a csiksomlyói előnevet viselték.

Dr. Csiky János 1909-ben került városunkba, mint MÁV orvos. Korábban a budapesti női klinikán volt tanársegéd. Három nyugat-európai ország több nagyvárosában folytatott gyakorlati tanulmányokat (Berlin, Párizs, Heidelberg...).

A kutasi olvasókör elnökévé választották. A Vásárhelyi Reggeli Újság című lapban sokszor publikált: több alkalommal is népszerűsítette a Hangya Értékesítő Szövetkezetet. Hívó ember lévén szorgalmazta a kutasi katolikus

templom felépítését. Az volt a véleménye, hogy az első világháborúban s az azt követő forradalmak alatt az erkölcsök meglazultak, az embereknek fokozottan szükségük van lelki támaszra. Jó viszonyt ápolt Gregus Mátéval, egy újságcikkben utal is erre.

Nem tudunk arról, hogy a forradalmak alatt politikai tevékenységet fejtett volna ki. Azonban 1919-ben egy bátor cselekedete emlékezetes maradt, amely csak 1922-ben kapott sajtónyilvánosságot.

Egy országosan ismert közép-jobbos politikus, Szmrecsányi György 1919 április elején Bécsbe szökött, hogy ott Bethlen Istvánval és másokkal együtt megalakítsák az Antibolsevista Komitét. Felesége április 21-én, húsvét vasárnapján Budapestről leutazott Vásárhelyre sógoráékhoz, Matthiassich Dezső közjegyzőhöz. A közjegyző felesége, Szmrecsányi Sarolta a politikus nővére volt. A Forradalmi Kormányzótanács rendeletére országsszerte túszoikat szedtek. Ennek jegyében a helyi nemzetőrség április 22-én a közjegyző házaspárt letartóztatta, és a többiekkel együtt Budapestre szállíttatta. A vendég Szmrecsányiné Csikyékhez menekült Kutasra, s egy ideig, április 29-ig, ott bujkált, míg a románok be nem jöttek Vásárhelyre. Életveszélyben voltak mindannyian. Matthiassichné, vélhetően mint francia tolmács, működött közre azon a tárgyaláson, amely 1919. július 24-én Orosházán, a román katonai parancsnokságon francia összekötő tisztekkel folyt az 56 tús-mártír kiszabadítása érdekében. Ő is az életét kockáztatta akkor. Statárium és kijárási tilalom volt érvényben, akkor is éjjel hajtottak haza a Kutasi úton, rájuk lőttek s egy golyó átlukasztotta a fiáker ernyőjét.

Csiky doktort 1925. február 14-én súlyos baleset érte. A még mozgó vonatról szállt volna le Orosházán, megcsúszott és a szerelvény alá esett. A vonat mindkét lábát levágta. Emberi nagyságára jellemző, hogy senkit sem hibáztatott a balesetért, egyes-egyedül saját magát.

1926. december 14-én halt meg. A katolikus temetőben van eltemetve. Szerény, de szép síremlékét azóta megviselte az idő és a gondozatlanság.

Dr. Csiky János életútja és munkássága alapot ad arra, hogy a második világháború előtti értelmiség tevékenységét feltárva és publikálva a helytörténetben megszüntessünk egyfajta egyoldalúságot s ezáltal helytörténetírásunk teljesebbé váljék.

Rosztóczyné Kenéz Julianna

Atilio Giuseppe SZÜLETÉSNAPOMRA

1.

**Hetvenkét éves lettem én:
öreg vagyok, de nem legény,
nincs bús magány, vigyáznak rám,
hogy ki ne nyíljon a csipám
nagyon.
Hagyom.**

2.

**Gyeröknek nem vótam konok:
tanusítják a rokonok.
Híven őriztem tehenet,
bámultam ürgét, föllegét,
tehén-
lepényt.**

3.

**Voltam kis és nagy iskolás,
kapus, táncos és citerás,
atléta, bíró, kosaras,
bár nem dobtam sok kosarat:
nehéz
e kéz.**

4.

**Mert tudtam szívből jött mesét,
elvettem sok szép lány eszét:
röpszédület, gyors csábítás,
sok szótlán búcsú – nem vitás:
vétkem
nékem.**

5.

**Októberben vérem hevült,
lelkem egekig fölrepült:
a Szabadság, ammit e nép
csak álmódott, de nem remélt,
velünk
repült.**

6.

**Tankot nem löttem, csak láttam,
Orosz puskával flangáltam,
s hogy jött a nap, a véresős,
nem lettem eszelős, sem hős.
Éltem:
féltem.**

7.

**Éjszaka, dzsip, kihallgatás?
Néhány kis megaláztatás?
Okom panaszra niente sincs:
nem volt lábomon vasbilincs.
Kádár?
Rám vár...**

8.

**Megtaláltam a páromat,
s.k. fölraktam láncomat.
Volt derús és borús az égbolt,
de napjainak mégis szép volt
fele
vele.**

9.

**Jöttek barátok, éjszakák,
vicc, részegség, heves viták:
ha untam a sok szamarat,
kinyitottam a torkomat:
szólt a
nóta.**

10.

**Lehettem volna jó tanár,
hírem ekhózná hét határ,
de jött egy gyors szélfordulat,
s lettem secundum alatt
dili
diri.**

11.

**Nem voltam rossz, sem jó apa,
boldogít három unoka,
kikkel imádtam játszani,
sétálni, mászni, ugrani.
Rég volt.
Szép volt.**

Kóda

**Tisza vizén habtarajos hullám,
Ne gyalázd meg, prosector, a hullám!
Urnám helye megvan már a falban,
Párom mellett jó helyem lesz abban.
[Ne sírjatok:
jó helyt vagyok.]**

[Szuahéliből fordította:

Francesco Terrestre]

Jegyzet

Már Berzsenyi is megmondta, hogy a poéta és a versificator csakúgy különböznek egymástól, mint Arkhimédész és az ács. A fenti sorok ezt ismételtlen bizonyítják: amíg Atilio Giuseppének 40 sor is elegendő volt, hogy mondanivalóját napvilágra költse, a fordítónak 72 kellett hozzá, hogy – inkább rosszul, mint jól – magyarrá transzponálja.